

Priežiūros paslaugų prieinamumas: ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra, sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra

Įvadas

Šioje ataskaitoje nagrinėjamos galimybės naudotis trijų rūšių priežiūros paslaugomis, kurios yra labai svarbios socialinei apsaugai ir įtraukčiai: ikimokykliniu ugdymu ir priežiūra, sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra. Jame plėtojama teorinė galimybių naudotis tokiomis priežiūros paslaugomis sistema, išdėstomos kliūtys, trukdančios naudotis priežiūros paslaugomis bei ES gyventojų grupių galimybių naudotis priežiūros paslaugomis skirtumai.

Ataskaitoje daugiausia dėmesio skiriama trims sritims, kurios gali pagerinti galimybes naudotis paslaugomis: neįgalųjų ir specialiųjų ugdymo poreikių turinčių vaikų ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra, e. sveikatos priežiūra ir globa. Joje apžvelgiama dabartinė padėtis įvairiose valstybėse narėse, Norvegijoje ir Jungtinėje Karalystėje.

Politinės aplinkybės

Europos socialinių teisių ramstyje teigiama, kad ES gyventojai turėtų turėti galimybę naudotis kokybiškomis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis, sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra. Joje pabrėžiama, kad siekiant padidinti lygias galimybes, vaikai iš nepalankioje padėtyje esančių šeimų turi teisę į konkrečias priemones. Sveikatos priežiūros srityje pabrėžiama, kad prieiga turėtų būti suteikiama laiku ir apimti tiek prevencinę, tiek gydymą sveikatos priežiūrą. Ilgalaikės priežiūros srityje daugiausia dėmesio skiriama priežiūrai namuose ir bendruomeninėms paslaugoms.

Galimybė naudotis šiomis paslaugomis padeda mažinti nelygybę viso gyvenimo laikotarpiu ir siekti moterų ir neįgalųjų lygybės. Mažinant nepriteklių ir nelygybę, galimybės naudotis šiomis paslaugomis užtikrinimas gali dar labiau padėti siekti JT darnaus vystymosi tikslų.

Pagrindinės išvados

Problemų dėl galimybės naudotis paslaugomis gali kilti viso proceso metu – nuo priežiūros poreikių suvokimo iki šių poreikių tenkinimo. Jų priežastis – tarpusavyje susiję namų ūkių, organizaciniai ir socialiniai veiksniai.

Ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra

Daugelis vaikų turinčių žmonių nepraneša apie nepatenkintus poreikius dėl neformalios priežiūros, tačiau dažnai ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos, kuriomis jie naudojasi, jiems yra per brangios. Tęstinis profesinis tobulėjimas gali pagerinti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybę ir įtraukumą.

Sveikatos priežiūra

Nepatenkinti poreikiai ypač išaugo apie 2013 m., o tai galėjo būti dėl uždelsto 2007–2008 m. pasaulinės finansų krizės ir po to taikytų griežtų taupymo priemonių poveikio. Darbas, ypač pagal neterminuotas darbo sutartis, apsaugo žmones nuo nesaugumo jausmo, kuris patiriamas dėl negalėjimo susimokėti už sveikatos priežiūrą. Be pajamų iš darbo, papildomas privatus draudimas, kurį dažnai teikia darbdaviai, yra papildoma apsaugos priemonė.

Siekiant užkirsti kelią virusų plitimui, kai kuriose šalyse, pvz. Lietuvoje, e. konsultacijos ir e. receptai jau buvo siūlomi net ir prieš prasidedant COVID-19 pandemijai. Pandemijos metu kitos šalys taip pat ėmėsi ad hoc priemonių, nors dažnai jos buvo daugiau laikinos, trūko tinkamos struktūros. Kai kurios šalys turi daugiau patirties, susijusios su nacionalinėmis telefono linijomis (Austrija, Estija ir Latvija) ir elektroninėmis kompensavimo struktūromis (Danija, Nyderlandai ir Norvegija). Konsultacijų „nuo ekrano iki ekrano“ patirtis yra ribota, tačiau daugiau pavyzdžių galima rasti Prancūzijoje, Vokietijoje ir Švedijoje. Sparčiai plinta elektroniniai receptai, pagal kuriuos pacientams tereikia patvirtinti savo tapatybę vaistinėje.

Ilgalaikė priežiūra

Kokybės reitingų ir išlaidų padidėjimas daugiausia pastebimas tose šalyse, kuriose priežiūros sistemos jau ir taip buvo palyginti gerai išvystytos, ir tai patvirtina ankstesnę išvadą, kad visų pirma reikia plėtoti prieigą mažas pajamas gaunančiose valstybėse narėse. Iki šiol daugelyje šalių globos sąvoka buvo mažai naudojama arba net visai nežinoma, tačiau dabar ji vartojama politiniame diskurse beveik visose šalyse.

Politikos orientyrai

Bendroji informacija

- Politikos formuotojai turėtų atkreipti dėmesį į įvairias prieigos problemų pasekmes, o ne tik į nepatenkintus poreikius. Galiausiai žmonės gali patenkinti savo priežiūros poreikius, tačiau su sunkumais susiduria proceso metu. Be to, žmonės gali numatyti prieigos problemas, jei jiems prireiktų priežiūros, o tai gali sukelti nesaugumo jausmą.
- Savanoriškas nesinaudojimas paslaugomis neturėtų būti vertinamas nominaliųjų verte. Labiau tikėtina, kad žmonės naudotųsi paslaugomis, jei jos būtų pigesnės, tinkamesnės arba kokybiškesnės.
- Siauras prieigos problemų suvokimas gali būti neveiksmingas. Pavyzdžiui, priežiūros paslaugų kainos sumažinimas gali ir neišspręsti neįperkamos problemos, jei neatsižvelgiama į namų ūkio pajamas ir išlaidas, neoficialius mokėjimus ir transporto kaštus.
- Siekiant veiksmingai užtikrinti prieigos teisę, svarbu sutelkti dėmesį į įvairius šioje ataskaitoje nagrinėtus aspektus, tiek į poreikių nustatymą ir tenkinimą, tiek į namų ūkių, organizacinių ir socialinių veiksmų nagrinėjimą.

Ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra

- Reikia gerinti galimybes naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis, ypač kai kuriose šalyse, kad būtų sumažinta vaikų nelygybė ir sudarytos palankesnės sąlygos neįstatytųjų vaikų priežiūros paslaugų teikėjų (kurių dauguma yra moterys) užimtumui.
- Neįperkamos yra pagrindinė kliūtis, tačiau ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros subsidijavimas gali ir nepašalinti kitų kliūčių, pavyzdžiui, pasiekiamumo, pasitikėjimo stokos ar specialiųjų ugdymo poreikių turinčių vaikų įtraukties.
- Į atnaujintus ES ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros naudojimo tikslus būtų galima įtraukti nepatenkintų poreikių priežastis, o ne vien tik sutelkti dėmesį į vaikų dalį ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros srityje. Be to, stebint pažangą, susijusią su Europos socialinių teisių ramsčiu, būtų galima atsižvelgti į platesnę vaikų amžiaus grupę, ne vien tik į jaunesnius nei trejų.

Įtraukus ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra

- Reikia atlikti išsamesnį mokymo programų veiksmingumo vertinimą, o naudingus mokymo aspektus reikėtų geriau skleisti ir taikyti.

- Su darbuotojais ir programomis susijusios išlaidos yra svarbios TPT kliūtys.

Sveikatos priežiūra

- Siekiant didesnio atsparumo ekonominiams sukrėtimams, galimybė naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis turėtų būti mažiau priklausoma nuo pajamų ir užimtumo.
- Tam, kad būtų užtikrinta teisė į sveikatos priežiūrą, nelygybė dėl papildomo draudimo (kurį dažnai teikia darbdavys) turėtų būti suvaldyta.
- Galimybės gerinti prieigą investuojant į sveikatos priežiūros infrastruktūrą yra ribotos, jei tuo pat metu nesprenžiami kitų veiksnių, pavyzdžiui, įperkamos ir darbuotojų prieinamos, klausimai.

E. sveikatos priežiūra

- ES gali padėti valstybėms narėms mokytis iš įvairios (dažnai mažos apimties) e. konsultacijų praktikos visoje ES.
- Turi būti taikomos tinkamos finansinės paskatos gydytojams, ligoninėms ir sveikatos draudikams taikyti e. konsultacijas. Dažnai reikia tinkamai pritaikyti teisinės sistemas.

Ilgalaikė priežiūra

- Daugelyje valstybių narių institucinę ilgalaikę priežiūrą reikia plėsti ir teikti lanksčiau. Tai gali padėti užtikrinti tinkamesnes paslaugas, atlaisvinti lovas ligoninėse, didinti užimtumą ir sumažinti neformaliųjų slaugytojų socialinę atskirtį ir sveikatos priežiūros poreikius.
- Siekiant teikti lanksčią, specialiai pritaiktą priežiūrą ir remti išankstinį didėjančių ilgalaikės priežiūros poreikių nustatymą ir prevenciją, svarbu sudaryti palankesnes sąlygas kuo anksčiau gauti tam tikro lygio ilgalaikę priežiūrą.

Slaugos ir priežiūros paslaugos

- Sveikatos priežiūros paslaugų įvairinimas, įtraukiant alternatyvas ligoninėms ar gyvenamosioms patalpoms, gali pagerinti jų naudojimą ir naudingumą.
- Siekiant pagerinti naudojamą slaugos paslaugomis, reikia daugiau bendradarbiauti su slaugos paslaugų gavėjais ir juos prižiūrinčiais asmenimis. Tai gali padėti anksčiau užmegzti institucinės priežiūros ryšius, o neįstatytinę priežiūrą padaryti tvaresnę ir pagerinti prižiūrinčiųjų asmenų gyvenimo kokybę.

Papildoma informacija

Visa ataskaita *Priežiūros paslaugų prieinamumas: Ikimokyklinis ugdymas ir priežiūra, sveikatos priežiūra ir ilgalaikė priežiūra* pateikiama adresu <http://eurofound.link/ef20015>.

Mokslinių tyrimų vadovas – Hans Dubois.

information@eurofound.europa.eu